

Велибор ЛАЗАРЕВИЋ

ПАМТИВЕК МОРАВСКОГ НАРОДА
(Милош Милошевић Шика, „КИ”, Лексикон
народних поређења трстеничког краја,
ИК „Љубостиња“, Трстеник, 2010, 1-296)

Српски научници и други истраживачи усменог народног стваралаштва мало су пажње обратили, па тако мало и забележили српских говорних творевина, а нарочито поређења. Више су се посвећивали изрекама, пословицама, епизи, лирици, приповеткама и обичајима.

Једна оваква књига народних поређења трстеничког краја Милоша Милошевића Шике из села Грабовца попуњава велику празнину у сакупљању и изучавању нашег народног блага које је стајало у запећку интересовања.

Обим ове књиге која је настала из десетогодишњег ослушкивања и записивања у стотинама прилика показује колико је ово говорно стваралаштво богато у трстеничком крају па се треба замислити колико би се овог блага нашло и у другим српским крајевима које треба истражити.

Иако не важимо као мудар народ, ипак у врцавости и његовом величанству духу и имагинацији мало ко може са нама да се пореди. Српски народ је из древног искуства, посматрања, љутње, зајебанције, освете, покуде и похвале смишљао свакојака духовита, асоцијативна и сликовита поређења којима нема краја ни конца ни у простору ни у времену.

Поредило се у сажетом значењу све: телесне и духовне особине, физички изглед, лепота и ружноћа, вредноћа и лењост, кретање, страсти, преваре и лажи, доброта и добра дела, слабости, претераности... изражене, иронично, саркастично, хуморно, црнохуморно...

Само ради илустрације да наведемо да је у поређењима усликано не само како неко виче, него и како се дере, како диже нос, колико је гадан и гадан, жудан, причљив, дремљив, шта воли, шта мрзи...

Има поређења изречених од школованих и нешколованих људи, младих и старих, мушких и женских. Она захватају велики временски распон од

митских времена (*Иде ки да ја виле носе*), средњовековних, епских (*Касни ки Краљевић Марко на Косово*) али и савремених (*Издигло се ки кран*), и још „врућих“ записаних „испод чекића“ (*Куне ки кад су ја радикали йравили*). Нека се памте и преносе вековима, а нека привремено и тренутно јер су настале за тренутну употребу које се „лове“ и записују „у лету“ јер су непоновљиве и оне по правилу не подлежу временском „ситу“.

У поређењима која је Милош Милошевић Шика сакупио, сачуван је и древни речник старих изумрлих речи, али и дијалекат трстеничког краја што овом раду, уз остале – етнографске, антрополошке, филозофске, психолошке и друге чињенице и занимљивости – даје вишеструку научну вредност.

Ова књига није само лексикон народних поређења већ је и документ о нама, о наравима и карактеру нашег народа, о моралу и неморалу, о нормалностима и ненормалностима, о хвалама и покудама, о гледиштима, о сујети и злоби, о памети и глупости, слабости и претераности сваке врсте... Слика и прилика целокупног погледа на свет и живот моравског народа, прича – скраћеница о овдашњем човеку са свим његовим манама и врлинама.

Поређења су се као и изреке ценила у народу и у друштву те их зато толико и има. Смишљана су у доколици као тренутна импровизација, али и промишљана у узгредицама у кафанама, воденицама, у колибама и бачијама, у пољу, на путу, за стоком, уз казанице... али су порађане и у афективним расположењима када се нико није штедео ни човек, ни деца ни светиње ни свеци.

Нема те мане које Србин неће приметити на другоме, али на себи ретко или никако. Нека поређења су у позитивном, а нека у негативном контексту: *Лей ки Бој* али и *Лей ки бабин зуб*, *Лей ки Ђурђеждан*; *Плива ки риба* али и *Плива ки секирче*; *Иде ки на свадбарски кујус* али и *Иде ки да има обе леве ноје*, *Живе ки јолујчићи* али и *Живе ки два йрасејџа на једном коријџу*, *Добар ки анђео*, *Добар ки со на живу рану*...

Поређења трстеничког краја се могу класификовати на: клетвена или клетвеничка, (клетва + поређење): *Да Бој да био црн ки цијански лонац и шањак ки шнајдерски конац*; *Да Бој да вам се зајрло семе ки крилајим коњима*; *Да Бој да осџао ки клујче*...; претилачка (претња + поређење): *Немо да џе йоломим ки маче мушкајџу*; *Немо да џе развучем ки далајџу*, *Немо џе сломим ки йисаљку*, *Немо џе смажем ки йуслицу*, *Немо џе улудим ки џезву*, *Немо џе џејнем ки сељак йиво йред дуђан*...; грдилачка: *Шџа си се уйејџао ки маче у бадино йлејџиво*, *Насрџив ки мува обадача*; безобразна или „мрсна“: *Ужелела се мушкарџа ки сирџињџа расирџаје*, *Укђе ки свињџа йред букарење*, *Лејџи се за мушкарџе ки йумараџика*...; хуморна: *Невина ки јоблен*, *Вредан ки зејџ на миразу*; злобна и бескруполозна: *Дише ки кад је узео ваздух на зајам*; карактерна: *Добар ки добар дан*...; супротстављена : *Добар ки чир на дујџејџу*; *Добар ки со на живу рану*; *Жали ја ки зејџ шашијџу*, *Кавалејер ки да има змикче у џејџу*...

митолошка: *Лейи ки змај, Изїудио му се їраї ки крилайїим коњима*; митолошка и хришћанска истовремено: *Бије ки свейи Илија Громовник, Барайи ки Свейи Пейар с кључевима, Вози кола ки свейи Илија їо небеса...*; епска: *Изда-ла їа жена ки Вук Бранковић кнеза Лазара*; савремена: *Необавешїен ки Кошиїуница, Мрзи їа ки їозициїа РТС...*; локална – за чије значење знају само у једном месту где се то догодило: *Немо да їе смажем ки Закић сарму, Заврши їа ки Сарићи са славом, Заудара ки Борин јарац...*

Само ради илустрације да наведем да о томе како ко иде има 55 поређења, како се ужива 39, за досадног 21, за дремљивог 9, али о доброти 12, о љубави само 6 поређења. Као да се више пореди лоше и ружно него добро и лепо, што говори да је у овој врсти говорног народног стваралаштва више долазила до изражаја злурада, злобна и злонамерна нарав нашег народа наспрам сународника него доброта и добронамерност. Зато је грађа у овој књизи погодна за разна социолошка, социопсихолошка, етнографска, психолошка, филозофска и друга проучавања.

И на крају ево неколико одабраних поређења: *Уїалила се ки лоїорска вайїра, Увайїила ук ки вамїир од 40 дана, Лей ки здравље, Замислио се ки да їрави кућу, Да нема уши смејао би се у круї, Заврїела му мозак ки ринїишиїл, Глук ки ариїиљерац їосле Церске биїке, Гледа їа ки да је двоїцу удио и їрећеї до їола, Гледау їа ки зейи їрви дан у їаздине, Дере се ки да је їроїунуо звучњак, Не види їа ки свиња небо, Не вайи се за цей ки за шїекер, Жена му је ки народна умоїворина (їрелази с колена на колена), Изїледа ки наркоман коме је умро дилер, Вредан ки їуж на росе, Клима ки социјална вилица...*

Књига *КИ* Милоша Милошевића Шике је капитално дело говорног народног стваралаштва. Једно од ретких у Србији, а јединствено у завичају. Појашњења значења у фуснотама и речник на крају *Шїиа је шїиа*, доприноси њеној разумљивости и доказ је одличне систематичности и композиције књиге имајући у виду и азбучни поредак поређења.

Дело упорности Милоша Милошевића Шике из уста хиљада казивача не представља тренутну вредност, већ трајан духовни споменик – памтївек – нашег говорног и језичког богатства који остаје док буде књиге у нашој култури. Ко буде знао колико времена и стрпљења кошта ова књига знаће да цени и труд њеног аутора.